

PLANIRANJE U SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA

U radu se razmatra slobodna razmjena rada kao pretpostavka za funkcioniranje samoupravnih interesnih zajednica s posebnim osvrtom na planiranje u uvjetima slobodne razmjene rada. Organizacija planiranja prikazuje se kroz postupak planiranja, zatim se daju organi planiranja te vrste i sadržaj planova u samoupravnim interesnim zajednicama. Posebno je naglašen pregled aktivnosti i nosilaca poslova u fazi izrade planova.

Smatra se da je postupak planiranja, nužno temeljen na samoupravnom sporazumijevanju i dogovaranju, bitna pretpostavka za uspješno funkcioniranje samoupravnih interesnih zajednica.

1. UVOD

Problem dohodovnih odnosa izražava se u sferi raspodjele društvenih rezultata rada, između ostalog i kao odnos između na terijalne proizvodnje, koja jedina stvara novu vrijednost, i os talih, tzv. društvenih djelatnosti, koje ne stvaraju materijalnu vrijednost izravno, već koje posredno omogućavaju da se pro ces proizvodnje normalno odvija.

U uvjetima kapitalističkih proizvodnih odnosa sve te djelatnosti društvene naravi, kao zdravstvo, školstvo, kultura, mirovinsko osiguranje i sl., tretiraju se kao potrošnja i njihovu funkciju obavljaju javne službe. Financiranje tih službi odvija se rasporedjivanjem sredstava, prikupljenih porezima, preko državnih budžeta.

I u uvjetima državnog socijalizma postoji posrednik između neposredne materijalne proizvodnje i društvenih djelatnosti, samo što je to, u ovom slučaju, socijalistička država.

Razvojem procesa samoupravljanja u SFRJ dolazi do odumiranja mnogih državnih funkcija pa tako i ove, posredničke, između radnih ljudi u neposrednoj proizvodnji i radnih ljudi u nepri vrednim djelatnostima.

Organizacijski oblik u kojem dolazi do izravnog komuniciranja između samoupravnih socijalističkih robnih proizvođača, kao korisnika usluga, i samoupravno udruženih ljudi u oblastima društvenih djelatnosti, kao davalaca usluga, jesu samoupravne interesne zajednice (SIZ-ovi).

Samoupravne interesne zajednice nastale su kao poseban organizacijski oblik netržišnog načina rješavanja interesa radnih ljudi u procesu zadovoljavanja zajedničkih društvenih potreba, i to na onom stupnju razvoja proizvodnih snaga koji je omogućio neposredno komuniciranje između korisnika i davalaca usluga, na temeljima samoupravnih proizvodnih odnosa.

Pravni temelji za osnivanje samoupravnih interesnih zajednica položeni su Ustavnim amandmanima iz 1971. godine, a danas su SIZ-ovi i njihovo djelovanje definirani Ustavom SFRJ, ustavima republika i pokrajina te nizom drugih, sistemskih, zakona.

"Samoupravne interesne zajednice osnivaju radni ljudi, neposredno ili preko svojih samoupravnih organizacija i zajednica, radi zadovoljavanja svojih osobnih i zajedničkih potreba i interesa i radi uskladjivanja rada u oblasti za koju osnivaju interesnu zajednicu s tim potrebama i interesima". 1)

Načela od kojih se polazi prilikom osnivanja samoupravnih interesnih zajednica jesu:

- slobodno udruživanje i razmjena rada i sredstava,
- samoupravno sporazumijevanje o uvjetima razmjene i
- međusobna solidarnost radnih ljudi.

"Radnici i drugi radni ljudi u oblastima odgoja i obrazovanja, znanosti, kulture, zdravstva i socijalne zaštite na načelima uzajamnosti i solidarnosti ostvaruju svoje osobne i zajedničke potrebe i interese te radnici organizacija udruženog rada koje obavljaju djelatnosti u tim oblastima osnivaju samoupravne interesne zajednice u kojima ostvaruju slobodnu razmjenu rada, udružuju rad i sredstva te ravnopravno i zajednički odlučuju o obavljanju tih djelatnosti u

---

1) Ustav SFRJ, član 51. Istovjetan stav nalazi se i u Ustavu SRH, član 64.

skladu sa zajedničkim interesima, utvrđuju politiku razvoja i unapređivanja tih djelatnosti te ostvaruju druge zajedničke interese". 2)

2. SLOBODNA RAZMJENA RADA KAO PRETPOSTAVKA ZA FUNKCIONIRANJE SIZ-ova

Razlika između proizvodnog i neproizvodnog rada postoji u socijalističkoj robnoj proizvodnji, isto kao i u kapitalizmu, premda suvremeni tehnološki razvoj sve više relativizira tu razliku.

U odnosu između radnika u društvenim djelatnostima i radnika u materijalnoj proizvodnji traže se načini da se društvene djelatnosti racionaliziraju, da se uklone nepotrebni troškovi, da se razina usluga uskladi s materijalnim mogućnostima udruženog rada jer, premda maksimiranje dohotka nije svrha zbog koje se društvene djelatnosti uopće osnivaju, razumljivo je nastojanje da se omogući pružanje odgovarajućih usluga na načelima dobrog gospodarenja.

Izvan svake je sumnje da društvene djelatnosti značajno dopri nose povećanju proizvodnosti rada i uvećanju vrijednosti koja se javlja kao rezultat materijalne proizvodnje, ali to ne znači da je rad u društvenim djelatnostima postao proizvođan rad.

"Usluge (koje su predmet razmjene u slobodnoj razmjeni rada, op. aut.) nisu robe po tome što imaju vrijednost, što su proizvod apstraktnog rada nego po tome što se plaćaju novcem. U slobodnoj razmjeni rada se ne razmjenjuje rad putem razmjenskih vrijednosti, niti se tom razmjenom ostvaruje primarna raspodjela novostvorene vrijednosti stvorene u proizvodnji, a realizirane prodajom proizvoda na tržištu. To je dio novostvorene vrijednosti i onda kada se "cijena" usluge ili samoupravna naknada podmiruje iz troškova materijalne proizvodnje". 3)

2) Ustav SFRJ, član 52. Istovjetan stav nalazi se i u Ustavu SRH, član 65.

3) Zović-Svoboda, Z.: Teorijski okviri slobodne razmjene rada, u zborniku Instituta za ekonomska istraživanja Ekonomskog fakulteta u Zagrebu: Konstitutivni uvjeti samoupravnog interesnog organiziranja znanstveno-istraživačke djelatnosti na osnovama slobodne razmjene rada, Knjiga II, Zagreb, 1980, str.97.

Na teorijske neusklađenosti ukazuje i slijedeći citat:

"U teoriji postoji dilema da li su usluge društvenih djelatnosti sastavni dio društvene potrošnje ili su dio proizvodnje. Bez obzira da li se te usluge financiraju putem tržišta ili putem državnog budžeta ili putem slobodne razmjene rada, one neposredno ne stvaraju vrijednost u materijalnom smislu, prema da čine cjelinu udruženog rada". 4)

Usluga iz sfere društvenih djelatnosti konačno se afirmira na tržištu kroz dohodak proizvodne organizacije, a s obzirom da je ta usluga doprinijela stvaranju dohotka proizvodne organizacije, onda je normalno da radnici iz neposredne proizvodnje i radnici u društvenim djelatnostima, ravnopravno, solidarno i na samoupravan način odlučuju o raspodjeli tog dohotka.

"Slobodna razmjena rada jest oblik samoupravnih odnosa u procesu udruživanja rada gdje se rad razmjenjuje u specifičnim oblicima direktnog međusobnog dogovaranja i sporazumijevanja ravnopravnih partnera". 5)

Slobodna razmjena rada (ili neposredna razmjena, kako se još u literaturi naziva) zamišljena je kao najprikladniji oblik komuniciranja radnih ljudi, korisnika i davalaca usluga u uvjetima socijalističkih samoupravnih proizvodnih odnosa.

"Sloboda" u razmjeni odnosi se na način izbora partnera, premda je to odveć pojednostavljeno shvaćanje. Suština te slobode sastoji se u neposrednom komuniciranju, zatim u činjenici da je razmjena ekvivalentna i da nije nastala pod pritiskom vanjskih činilaca, bez obzira je li to tržište ili državni mehanizam.

- 4) Kardelj, E.: *Samoupravno dohodovno-interesno povezivanje društvenog rada u materijalnoj proizvodnji i u društvenim djelatnostima*, u: *Savez komunista u izgradnji udruženog rada*, Centar CK SKH za idejno-teorijski rad, Zagreb, 1981, str.156.
- 5) Poček-Matić, M.: *O mehanizmu ekonomskih odnosa slobodne razmjene rada*, u zborniku Instituta za ekonomska istraživanja Ekonomskog fakulteta u Zagrebu: *Konstitutivni uvjeti samoupravnog interesnog organiziranja znanstveno-istraživačke djelatnosti na osnovama slobodne razmjene rada*, Knjiga II, Zagreb, 1980, str. 109.

Sasvim je normalno da se u praksi ne mogu odmah očekivati vrhunski rezultati u ostvarivanju ideje slobodne razmjene rada jer čitav niz činitelja nepovoljno utječe na to. U prvom redu, smanjivanje materijalne osnove rada, kao posljedica nedovoljnog privrednog razvoja u posljednjih nekoliko godina, ne može osigurati zadovoljavanje zajedničkih potreba na razini koja je bila predviđena u trenutku formuliranja teze o slobodnoj razmjeni rada. Nadalje, promjena u svijesti proizvođača koji svaki "neproizvođan" trošak u uvjetima otežanog poslovanja smatraju nepoželjnim, zatim zasićenost administrativnim intervencijama, svakako umanjuju izgleda za ravnopravan i solidaran "razgovor" samoupravljača o uvjetima slobodne razmjene rada.

Očigledno je, međjutim, da institucionalne uvjete koji postoje treba iskoristiti i da treba razvijati mogućnosti slobodne razmjene rada, ali da bi ta razmjena uistinu bila slobodna, ne dopustivo je svako administrativno miješanje, pa makar i pod krinkom "zaštite" samoupravnih prava radnika.

U procesu društvenog planiranja postoje mogućnosti za afirmaciju slobodne razmjene rada kao i za donošenje odluka o raspolaganju cjelokupnim sredstvima društvene reprodukcije pa ni kakvi "zaštitni" mehanizmi državnog aparata nisu potrebni.

3. PLANIRANJE U UVJETIMA SLOBODNE RAZMJENE RADA

Slobodna razmjena rada nikako se ne može odvijati stihijski i neorganizirano "od slučaja do slučaja", već je to trajna i svjesno usmjeravana aktivnost.

Sudionici komuniciranja u sustavu slobodne razmjene rada imaju jasno postavljene ciljeve:

- korisnici usluga: da zadovolje potrebe u odredjenom opsegu i na zadovoljavajući način,
- davaoci usluga: da pruže uslugu i time afirmiraju svoj rad, te da ostvare odgovarajuću naknadu,

Pružanje usluge predstavlja obavljanje osnovne djelatnosti da valaca usluga, a nadoknada za izvršenu uslugu ostvaruje se

preraspodjelom dohotka iz materijalne proizvodnje.⁶⁾

U slobodnoj razmjeni rada naglasak je na razmjeni samog rada, prema je očigledano da se u stvari razmjenjuju rezultati rada: davacci usluga afirmiraju svoj rad kroz uslugu, a korisnici svoj ekvivalent rada izražavaju udruživanjem dijela dohotka koji je nastao zahvaljujući već ranije afirmiranom njihovu radu, i to na tržištu.

"Jer i ovdje kao i u tržišnoj razmjeni rezultati rada nisu nipošto nevažni; pri planiranju razmjene oni su ovdje zapravo već nužno pretpostavljeni. Jedino na temelju njih je moguće odrediti kvantum društveno potrebnog rada što ga zahtijeva izvršenje nekog konkretnog programa usluga koji čini predmet razmjene. Prema tome, i slobodna razmjena rada je također istovremeno i razmjena rada i razmjena rezultata rada, s tim što je u odnosima slobodne razmjene rada udruženi rad unaprijed u stanju odrediti ne samo potrebnu količinu pojedinih oblika konkretnog rada nego i društveno prihvatljivu relaciju između određene količine tog rada i njihovih rezultata".⁷⁾

Ono što je značajno jest činjenica da se razmjena ostvaruje dogovorom (sporazumom), a ne pritiskom vanjskih činitelja. I ukoliko se taj sporazum zaključi na temelju plana prije procesa razmjene rezultata rada, stvaraju se uvjeti da razmjena bude uspješnija u društvenom smislu,

Aspekti vrste usluga, kvalitete usluga i njihove količine kao i visina naknade, odnosno udjel društvenih djelatnosti u rasporedjivanju dohotka privrede, moraju se utvrditi planski, dakle prije nastupa vremenskog razdoblja u kojem se usluga zapravo ostvaruje. To je nužno i za korisnike i za davaoce usluga.

---

6) *Promatrano s aspekta davalaca usluga i oni također, u procesu slobodne razmjene rada, ostvaruju ukupni prihod iz kojeg se formira dohodak, ali je taj dohodak zapravo nastao preraspodjelom ranije ostvarenog dohotka u neposrednoj proizvodnji.*

7) *Jurković, P.: Neka teorijska pitanja slobodne razmjene rada, u zborniku Ekonomskog instituta Zagreb: Problemi privrednog razvoja i privrednog sistema Jugoslavije, II. svezak, Informator, Zagreb, 1982, str. 202.*

Korisnici usluga mogu u planu rasporeda dohotka predvidjeti izdvajanja za zajedničke potrebe i tako doći do veličine čistog dohotka koja im omogućava da zadovolje osobne potrebe i osiguraju uvjete za proširenje materijalne osnove rada.

Davaoci usluga moraju u svojim planovima predvidjeti opseg djelovanja i rezultate rada, izražene u stjecanju ukupnog prihoda i vlastitog dohotka, kako bi mogli osigurati uvjete ne samo za zadovoljavanje zajedničkih društvenih potreba već i svojih vlastitih.

U uvjetima tržišnih odnosa dolazi do sukoba između korisnika i davalaca usluga jer jedni nastoje minimizirati troškove, a drugi maksimizirati prihode.

Slobodna razmjena rada mora omogućiti da se objektivno procijene i vrednuju doprinosi društvenih djelatnosti formiranju dohotka u privredi i da se zadovolje zajednički interesi radnih ljudi.

Postupak uskladjivanja interesa odvija se u uvjetima socijalističkih proizvodnih odnosa, što znači da samoupravno sporazumijevanje i dogovaranje u procesu planiranja društvenog razvoja omogućava da se konflikti relativiziraju na ravnopravnoj osnovi.

Planiranje u slobodnoj razmjeni rada zapravo je sastavni dio procesa društvenog planiranja i odvija se istovremeno u:

- osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada,
- mjesnim zajednicama,
- samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama i
- društveno-političkim zajednicama.

U tom procesu izražavaju se, utvrđuju i uskladjuju zajedničke potrebe i mogućnosti njihova zadovoljavanja pa se time osigurava uskladjivanje odnosa u cjelini društvene reprodukcije i usmjeravanje materijalnog i društvenog razvoja.

Temeljni dokumenti za utvrđivanje svih elemenata u odnosima slobodne razmjene rada jesu osnove plana osnovnih organizacija udruženog rada korisnika usluga i samoupravni sporazumi osnovama planova mjesnih zajednica. Korisnici usluga u privre-

dnim djelatnostima moraju u svojim planovima izraziti potrebu za uslugama iz društvenih djelatnosti kao sastavni dio svog rada i razvoja. Na taj način može se očekivati i realno planiranje razvoja društvenih djelatnosti.

Istovremeno, davaoci usluga izražavaju svoje kadrovske, organizacijske, materijalne i druge mogućnosti da udovolje zahtjevima korisnika usluga i osiguraju uvjete za materijalnu proizvodnju i društveno-gospodarski razvoj.

Način i uspješnost informiranja svih sudionika u procesu planiranja zajedničkih potreba izravno doprinose kvaliteti dokumentacijske osnove za razmjenu rada i zacijelo je upravo informiranje temeljna pretpostavka da do neposredne razmjene uopće i dodje.

"U postupku pripreme planova potrebno je da korisnici i davaoci usluga izravno suradjuju i da se međusobno informiraju radi što potpunijeg sagledavanja bitnih činjenica koje se tiču opsega, sadržaja, načina i uvjeta zadovoljavanja zajedničkih potreba, a i mogućnosti društvenih djelatnosti u tom pogledu. U toj suradnji davaoci usluga treba da imaju aktivnu ulogu, da zajednički i odgovorno s korisnicima usluga rade na stručnom i kvalificiranom procjenjivanju i sagledavanju perspektivnih potreba razvoja društvenih djelatnosti", 8)

Značenje planiranja u sferi slobodne razmjene rada prilikom zadovoljavanja općih i zajedničkih društvenih potreba ogleda se i u činjenici da društvene djelatnosti sudjeluju u cjelokupnom društvenom proizvodu SFRJ s više od 16%, a u nacionalnom dohotku s gotovo 18%. 9)

Raspolaganje tolikim sredstvima nužno mora biti u kompetenciji slobodno udruženih proizvođača u različitim oblicima organiziranja društvenog rada i sredstava.

Planiranje u samoupravnim interesnim zajednicama, koje predstavljaju mjesto okupljanja i zajedničkog donošenja odluka, odlikuje se odredjenim specifičnostima i svakako zahtijeva podrobniju razradu.

8) *Rezolucija o slobodnoj razmjeni rada u društvenim djelatnostima, SL, br.30/1979, izdanje: Institut za financije, Zagreb, 1979, str. 33.*

9) *Vidi detaljnije: Petkovski, B.: Uvodna riječ povodom usvajanja rezolucije o slobodnoj razmjeni rada u društvenim djelatnostima, izdanje: Institut za financije, Zagreb, 1979, str. 9.*

Prikaz postupka planiranja u SIZ-ovima omogućava da se utvrdi kako se odvija komuniciranje između različitih subjekata u tom procesu,

4. ORGANIZACIJA PLANIRANJA U SAMOUPRAVNIM INTERESNIM ZAJEDNICAMA

Planiranje u samoupravnim interesnim zajednicama dio je društvenog planiranja u SFRJ, i to onaj dio koji se odnosi na reguliranje odnosa u sferi slobodne razmjene rada.

Budući da je postupak izrade, donošenja i ostvarivanja planova u SIZ-ovima vrlo složen jer zahtijeva široku koordinaciju svih aktivnosti brojnih subjekata, velika je odgovornost organa planiranja za ostvarenje načela samoupravnosti, istovremenosti i kontinuiranosti u planiranju.

Naročito je važno da se pravovremeno postigne uskladenost svih interesa koji se izražavaju kod pojedinih sudionika u procesu sporazumijevanja i dogovaranja.

Pod pojmom organizacije planiranja daje se prikaz:

- vrste i sadržaja planskih dokumenata,
- postupka planiranja i
- organa planiranja.

4.1. Vrste i sadržaj planova samoupravnih interesnih zajednica

Vrste i sadržaj planova koji se izradjuju i donose u samoupravnim interesnim zajednicama određeni su zakonskim propisima, samoupravnim aktima o osnivanju zajednica i samoupravnim sporazumima o osnovama planova.

Općenito se može reći da se planovima SIZ-ova utvrdjuju:

- ciljevi i zadaci u obavljanju poslova zbog kojih je zajednica osnovana,
- opseg, kvaliteta i način zadovoljavanja zajedničkih potreba,
- način udruživanja sredstava za financiranje utvrdjenih zajedničkih potreba, naročito mjerila i obujam zadovoljavanja potreba na načelima solidarnosti i uzajamnosti,

- uvjeti izgradnje i održavanja objekata i opreme za obavljanje društvenih djelatnosti, te obujam i način udruživanja rada i sredstava kojima se to financira,
- prava, obveze i međusobna odgovornost radnih ljudi u ostvarivanju ciljeva i zadataka zajednice.

U praksi se plan samoupravne interesne zajednice izradjuje u dva dijela koji obuhvaćaju:

- planiranje obavljanja osnovne djelatnosti zajednice i razvoja te djelatnosti i
- planiranje razvoja samoupravne interesne zajednice u organizacijskom smislu.

Planiranje osnovne djelatnosti (funkcionalno planiranje) odnosi se na:

- opseg i strukturu potreba za uslugama zajednice,
- troškove, odnosno rashode u zadovoljavanju tih potreba,
- sredstva ili prihode za izvršavanje planiranih djelatnosti,
- obveze i odgovornost nosilaca aktivnosti,
- mjere za izvršenje plana i kontrolu ostvarenja.

Planiranje razvoja zajednice u organizacijskom smislu obuhvaća:

- izgradnju i održavanje kapaciteta kao materijalne pretpostavke za odvijanje osnovne djelatnosti,
- obrazovanje i usavršavanje kadrova kao subjektivne pretpostavke za odvijanje osnovne djelatnosti,
- obrazovanje i usavršavanje kadrova za potrebe SIZ-a u organizacijskom smislu,
- osiguranje potrebnih sredstava za funkcioniranje radne zajednice SIZ-a,
- obrazloženje i mjere za izvršenje.

Ovim razmatranjem objašnjene su vrste planova koji se izradjuju u SIZ-ovima, s obzirom na njihov sadržaj.

Osim po sadržaju, planove u SIZ-ovima možemo podijeliti i s obzirom na vremensko razdoblje koje obuhvaćaju. S tog gledišta razlikujemo:

- dugoročne planove koji se odnose na razdoblja dulja od pet godina,

- srednjoročne planove koji obuhvaćaju petogodišnje razdoblje i
- kratkoročne planove koji se odnose na razdoblja od jedne godine ili kraća, ukoliko se ukazuje potreba za tim.

Da bi veličine u planovima samoupravnih interesnih zajednica bile realne i pouzdane, neophodna je solidna analitička podloga. Ukoliko istraživanja za tu svrhu ne može provesti stručna služba SIZ-a, preporučljivo je zatražiti pomoć specijaliziranih ustanova.

Osim toga, plan SIZ-a mora biti uskladjen s planovima osnovnih organizacija udruženog rada i mjesnih zajednica, odnosno drugih oblika udruživanja rada i sredstava i ostalih društveno-političkih zajednica.

Zbog toga je od presudne važnosti da se u procesu sporazumijevanja i dogovaranja utvrde zajednički elementi o osnovama planova kako bi se postigla suštinska povezanost između udruženog rada u neposrednoj proizvodnji, društvenim djelatnostima i društveno-političkih zajednica kao teritorijalnih faktora integracije rada i sredstava.

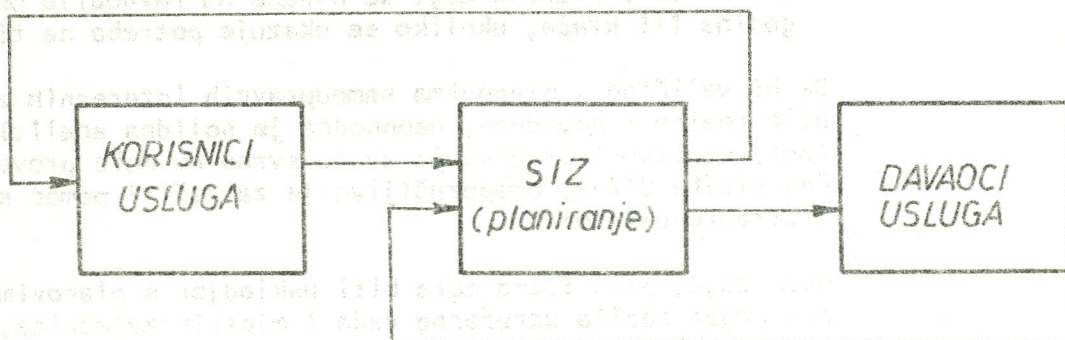
4.2. Postupak planiranja u samoupravnim interesnim zajednicama

Postupak planiranja u samoupravnim interesnim zajednicama sastoji se od slijedećih faza:

- pripremni radovi,
- izrada planova,
- donošenje planova,
- ostvarivanje planova,
- analiza i kontrola ostvarivanja planova.

Svaka od navedenih faza značajna je za ostvarenje suštine planiranja koja se sastoji u tome da se omogući radnim ljudima neposredno upravljanje svim aktivnostima u sferi društvenih djelatnosti,

Odnos između sudionika u procesu planiranja u samoupravnim interesnim zajednicama može se prikazati grafički, kao na slici br. 1.

Slika br.1. Odnos izmedju subjekata društvenog planiranja u SIZ-ovima

Funkcionalne veze izmedju elemenata na grafičkom prikazu predstavljaju istovremeno:

- pravce sporazumijevanja i dogovaranja o zajedničkim ciljevima i
- pravce djelovanja na temelju zajedničkih planskih dokumenata.

Pripremni radovi u postupku planiranja obuhvaćaju niz mjera i postupaka pomoću kojih se sudionici planiranja osposobljavaju za obveze i zadatke koji se od njih očekuju. Značenje informiranja u ovoj fazi dolazi do izražaja naročito prilikom postavljanja zajedničkih ciljeva jer točno utvrđivanje ciljeva olakšava definiranje zadataka koji se pomoću planova moraju ostvariti. To je istovremeno i prilika da se utvrde metodički elementi koji nisu propisani zakonom, što se najčešće postiže izradom i distribucijom uputstava koje izrađuju planski organi društveno-političkih zajednica, u skladu sa svojom ustavnom zadaćom. Različiti oblici permanentnog obrazovanja korisno će, u ovoj fazi, poslužiti svim sudionicima u postupku planiranja pa ih treba koristiti gdje god postoje uvjeti da se ti oblici osposobljavanja provedu na odgovarajućoj razini.

Izrada planova može se podijeliti u dvije osnovne podfaze:

- Utvrđivanje potreba za uslugama iz društvenih djelatnosti u organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama i ut-

vrđjivanje svih relevantnih činitelja koji omogućavaju davalcima da pružaju usluge,

- Uskladjivanje planskih potreba korisnika s postojećim mogućnostima davalaca, odnosno utvrđjivanje razine usluga koju omogućava dostignuti razvoj proizvodnih snaga i koju preferiraju vladajući proizvodni odnosi.

Redoslijed aktivnosti u ovoj fazi identičan je za sve nosioce planiranja i propisan je zakonom, a vidljiv je iz slijedećeg (skraćeno) prikaza:

Pregled aktivnosti i nosilaca poslova u fazi izrade planova samoupravne interesne zajednice

Red. broj	Nosilac aktivnosti ili dokumenta	Nosilac
1.	Odluka o izradi i donošenju plana	Izvršni odbor Skupštine SIZ-a
2.	Program rada na pripremi, izradi i donošenju plana	Stručna služba SIZ-a
3.	Analiza i prognoza izvršenja tekućeg plana	Stručna služba SIZ-a
4.	Analiza razvojnih mogućnosti djelatnosti SIZ-a	Stručna služba SIZ-a Vanjska ustanova
5.	Smjernice za izradu osnova planova	Skupština SIZ-a
6.	Elementi za SAS o osnovama plana	OUR-i, Skupština SIZ-a
7.	Sporazumijevanje i dogovaranje o osnovama planova	OUR-i, Mjesne zajednice, DPZ, Skupština SIZ-a
8.	Nacrt SAS-a o osnovama plana	Izvršni odbor Skupštine SIZ-a
9.	Prijedlog SAS-a o osnovama plana	Skupština SIZ-a
10.	Samoupravni sporazum o osnovama plana	Skupština SIZ-a, OUR-i
11.	Prijedlog plana SIZ-a	Izvršni odbor Skupštine SIZ-a, Skupština SIZ-a

Donošenje planova je samoupravni postupak i to je neotudjivo pravo delegata koji su izabrani u Skupštinu SIZ-a.

Da bi plan mogao ostvariti svoju funkciju temeljnog dokumenta kojim se reguliraju složeni odnosi zainteresiranih subjekata u slobodnoj razmjeni rada, bezuvjetno je potrebno da bude donesen i prihvaćen prije nastupa razdoblja za koje se donosi. Donošenje planskih dokumenata sa zakašnjenjima koja tolerira naša svakodnevna praksa nema smisla i predstavlja samo udovoljavanje formalnim obvezama,

Donošenje plana je dugotrajan postupak koji započinje u delegatskoj bazi, koju čine delegacije za SIZ-ove u organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama, a završava u delegatskim skupštinama SIZ-ova, koje donose planske dokumente. Prijedlog plana najprije razmatra skupština SIZ-a, a zatim se o nje mu vodi rasprava u delegatskoj bazi. Nakon rasprave i usvajanja izmjena i dopuna planove konačno usvaja skupština samoupravne interesne zajednice.

Ostvarenje plana također predstavlja fazu u procesu planiranja jer je to afirmacija zadataka koji su postavljeni donošenjem plana, a omogućavaju da se postignu željeni ciljevi. Ova se faza ostvaruje pružanjem usluga korisnicima i sudjelovanjem davalaca, na temelju svog rada i na načelima slobodne razmjene, u raspodjeli društvenog dohotka. Nosilci ostvarenja plana samoupravne interesne zajednice su radni ljudi koji,

- u sferi društvenih djelatnosti pružaju usluge predviđene planom na način koji je planom utvrđen i u rokovima koji su planom određeni, odnosno,
- raspoređuju dohodak iz materijalne proizvodnje tako da izdvajaju za društvene (zajedničke) potrebe iznose predviđene planom, i to prema planiranoj dinamici.

Analiza i kontrola ostvarenja plana je stručno-tehnički postupak koji obavlja stručna služba SIZ-a, ali to je ujedno samoupravno pravo i dužnost delegata koji na taj način jedino mogu da prate ostvarenje zajedničkih ciljeva. Analiza je moguća samo ukoliko postoje informacije o procesu ostvarenja plana, pa je očigledno da se procesu informiranja o izvršavanju planova mora pokloniti odgovarajuća pažnja. Stručnu analizu ostvarenja plana moraju provoditi organi Skupštine SIZ-a (stručna služba, izvršni odbor, komisije, ...) kako bi imali uvid u

realizaciju provođenja društvenih zadataka i kako bi bili u stanju da podnesu izvještaje delegatima za organizacije i zajednice koje su ih delegirale u skupštinu SIZ-a. Osim toga, ukoliko dodje do bitnih, trajnih i pravovremeno uočenih promjena u uvjetima slobodne razmjene rada, neophodno je pristupiti izmjenama u planu (rebalans plana).

4.3. Organi planiranja u SIZ-ovima

Kao i kod svih nosilaca planiranja i u samoupravnim interesnim zajednicama mogu se organi planiranja podijeliti u dvije skupine:

- stručno-tehnički organi izrade planova i
- samoupravni organi donošenja planova.

Zadatak organa planiranja u SIZ-ovima vidi se iz Pregleda aktivnosti i nosilaca poslova u fazi izrade plana, koji je naveden u prethodnom poglavlju.

Problemi djelovanja organa planiranja u samoupravnim interesnim zajednicama uvjetovani su njihovim položajem u procesu planiranja i obvezama koje imaju.

Samoupravni organi ostvaruju svoju delegatsku funkciju i u procesu planiranja, pa je njihovo djelovanje u tom postupku ujedno i izravno odvijanje delegatske dužnosti. Time se samoupravni organi dovode u položaj političke i društvene odgovornosti za postupak planiranja, prvenstveno za realnost i pravovremenost planova, a zatim naročito za njihovo ostvarivanje.

Organi izrade planova također su odgovorni za pravovremenu izradu i kvalitetu planova, njihova je dužnost da se u postupku planiranja pridržavaju zakonskih i drugih propisa, a ukoliko su u sastavu stručne službe SIZ-a, onda je njihova aktivnost zapravo obavljanje radne dužnosti pa se i odgovornost odnosi na obavljanje radnih zadataka.

Napominjemo da je pitanje organa za izradu planova u samoupravnim interesnim zajednicama vrlo osjetljivo jer se tu sukobljavaju u dvije težnje:

- potreba da se osigura dovoljan broj sposobnih ljudi u stručnim službama i
- potreba da se ne povećava administrativni aparat.

Zbog toga je nužno da se vrlo pažljivo ostvaruju pripreme za izradu planova i da se kadrovi koji će raditi na poslovima planiranja stalno osposobljavaju.

5. ZAKLJUČAK

Planiranje u samoupravnim interesnim zajednicama odvija se u uvjetima koji su obilježeni nastojanjem da se afirmira slobodna razmjena rada između davalaca usluga u sferi društvenih djelatnosti i korisnika tih usluga u sferi neposredne materijalne proizvodnje.

Planiranje pomaže da se usklade odnosi u pogledu vrste i kvalitete usluga s jedne strane i naknade za izvršenje tih usluga s druge strane. Time se uskladjuju proporcije raspodjele društvenog proizvoda i zadovoljavanje zajedničkih potreba radnih ljudi.

Temeljna pretpostavka slobodne razmjene rada je informiranje sudionika o potrebama i mogućnostima koje su uvjetovane stupnjem razvoja proizvodnih snaga, a planiranje omogućava da se osigura dokumentacijska podloga za razmjenu tih informacija. Planiranjem se, nadalje, stvaraju uvjeti za poboljšanje svih aktivnosti u procesu zadovoljavanja zajedničkih potreba. To ujedno znači da će potrebe zbog kojih je SIZ osnovan biti zadovoljene bolje i ekonomičnije ako se, umjesto stihije, regulacija procesa pomoću plana uvede u sistem.

Organizacija planiranja u SIZ-ovima treba omogućiti da se spomenuta svrha planiranja što potpunije ostvari, a postupak planiranja, osim stručno-tehničke komponente, sadrži i samoupravnu tako da je očigledno kako se planiranjem u SIZ-ovima ostvaruje neotudjivo pravo radnih ljudi u raspolaganju dijelom do hotka.

Sadržaj planova SIZ-ova obuhvaća prvenstveno ciljeve i zadatke u obavljanju poslova te zajednice, a zatim i sve predvidljive okolnosti koje su relevantne za ostvarenje tih ciljeva.

Da bi se postigla uskladenost između planova SIZ-ova i ostalih nosilaca planiranja u sustavu društvenog planiranja SFRJ, što je osnovna pretpostavka za kvalitetno i ekonomično zadovoljenje zajedničkih potreba, neophodno je da se kvalitetno provede postupak samoupravnog sporazumijevanja i dogovaranja o osnovama planova.

LITERATURA

1. Jurković, P.: *Neka teorijska pitanja slobodne razmjene rada*, u zborniku Ekonomskog instituta Zagreb: *Problemi privrednog razvoja i privrednog sistema Jugoslavije*, II svezak, Informator, Zagreb, 1982.
2. Kardelj, E.: *Samoupravno dohodovno-interesno povezivanje društvenog rada u materijalnoj proizvodnji i u društvenim delatnostima*, Savez komunista u izgradnji udruženog rada, Centar CKSKH za idejno-teorijski rad, Zagreb, 1981.
3. Petkovski, B.: *Uvodna riječ povodom usvajanja rezolucije o slobodnoj razmjeni rada u društvenim djelatnostima*, Institut za financije, Zagreb, 1979.
4. Poček-Matić, M.: *O mehanizmu ekonomskih odnosa slobodne razmjene rada*, u zborniku Instituta za ekonomska istraživanja Ekonomskog fakulteta u Zagrebu: *Konstitutivni uvjeti samoupravnog interesnog organiziranja znanstveno-istraživačke djelatnosti na osnovama slobodne razmjene rada*, Knjiga II, Zagreb, 1980.
5. Zović-Svoboda, Z.: *Teorijski okviri slobodne razmjene rada*, u zborniku Instituta za ekonomska istraživanja Ekonomskog fakulteta u Zagrebu: *Konstitutivni uvjeti samoupravnog interesnog organiziranja znanstveno-istraživačke djelatnosti na osnovama slobodne razmjene rada*, Knjiga II, Zagreb, 1980.
6. *Rezolucija o slobodnoj razmjeni rada u društvenim djelatnostima*, SL 30/1979.
7. *Ustav SFRJ*.
8. *Ustav SRH*.

Priljeno: 1984-06-11

Цингула М.

ПЛАНИРОВАНИЕ В САМОУПРАВЛЯЕМЫХ СОДРУЖЕСТВАХ
ОБЩНОСТИ ИНТЕРЕСОВ

Р Е З Ю М Е

В статье дается обзор на планирование в условиях свободного обмена труда в самоуправляемых содружествах общности интересов (ССОИ).

В рамках организации планирования особое внимание отведено пересмотру деятельности и носителям работ в фазе разработки планов.

Автор считает, что поступок планирования, который основывается на самоуправленческом взаимосогласовании и взаимных договорах, существенная предпосылка для успешной работы ССОИ.